ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 118, Temmuz 2021, s. 255-276

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.51354>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
10.05.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.07.2021

Atike ALTINSOY

ESTU, Mimarlık

atikealtinsoy@gmail.com

Orcid:0000-0002-2769-1214

Doç. Dr. Hicran Hanım HALAÇ

Eskişehir Teknik Üniversitesi

hhhalac@eskisehir.edu.tr

Öğr. Gör. İpek DEMİR

Manisa Celal Bayar Üniversitesi

ipekdemir0@gmail.com

ANKARA İLİ GÜDÜL İLÇESİ AHŞAP KÜTÜK CEPHELİ YAPILARIN TİPOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öz

Ülkemiz, her bölgesinin kendine has coğrafyası, iklim tipi, geçim kaynakları, gelenekleri ve kültürel mirası itibarıyla zengin bir dokuya sahiptir. Bu zenginlik, bölgelerdeki mimari yapıların da farklılaşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla yapıların malzeme kullanımları, strüktürleri, yapım teknikleri ve cephe karakteristik özellikleri de değişkenlik göstermektedir. Bu çalışmada, Ankara iline bağlı Güdül İlçesinde bulunan, cephesi ahşap kütüklerle oluşturulan yapıların yapım teknikleri, malzeme bilgileri ve özellikle cephe karakteristik özelliklerinden bahsedilmektedir. Ahşap; doğayla uyumlu, kolay işlenebilir, genellikle rahat ulaşılabilir bir malzeme olduğundan, ülkemizde yaygın kullanılmaktadır. Çalışmaya konu olan cephesi ahşap kütüklerle oluşturulmuş yapılar da ahşabın bu potansiyellerinin kullanılmasına bir örnektir. Yapılan çalışmadaki amaç; ilçenin mimari dokusunu özgünleştiren ahşap kütük cepheli yapıların belirlenmesi, ahşap malzemenin cephelerdeki kullanım şekillerinin ve tipolojilerinin irdelenmesi aynı

zamanda ilçe geleneksel dokusuna katkılarının ortaya konulmasıdır. Bu doğrultuda çalışmanın kapsamını; ahşap kütük cephele yapıların ilçedeki yoğunlukları belirlemiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde; elde edilen verilerle yapıların cephe karakteristikleri tartışılmış, mevcut durumları incelenmiş ve alan için kültürel miras niteliğinde olan bu yapıların korunması gerekliliği vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Gdl, Ahşap Ktk Cephe, Yapım Tekniği, Cephe Tipolojisi

TYOLOGICAL EVALUATION OF WOODEN BILLET FACADE STRUCTURES IN GUDUL DISTRICT OF ANKARA PROVINCE

Abstract

Our country has a rich texture with its unique geography, climate type, livelihoods, traditions and cultural heritage. This richness causes the architectural structures in the regions to differ. Therefore, the material uses, structures, construction techniques and facade characteristics of the buildings also vary. In this study, the construction techniques, material information and especially the characteristics of the façade of the buildings in Gdl District of Ankara, the façade of which are formed with wooden logs, are mentioned. Wooden; It is widely used in our country because it is a material that is compatible with nature, easily processed and generally easily accessible. The buildings whose façades are formed with wooden logs are an example of using these potentials of wood. The purpose of the study; The determination of the buildings with wooden log fronts that original the architectural texture of the district, the examination of the usage and typologies of the wooden materials on the facades, as well as revealing their contributions to the traditional texture of the district. In this direction, the scope of the study; The densities of the buildings with wooden log facades in the district have been determined. In the conclusion part of the study; With the data obtained, the facade characteristics of the buildings were discussed, their current conditions were examined, and the necessity of protecting these structures, which are cultural heritage for the area, was emphasized.

Keywords: Gdl, Wooden Log Facade, Construction Technique, Facade Typology.

GİRİş

Ankara'ya yaklaşık 90 km uzaklıkta bulunan Gdl İlçesi (şekil 1, Gdl İlçesi (Google Earth, 2019) şekil 2. Gdl İlçesi konumu (Google Maps, 2019)), kalabalık olmayan nüfusu, günümüz şehirleşmesinden çok etkilenmemesi ve yapıların yöreye özgülüğünü koruması, doğa ile i içe olması açısından pek çok potansiyele sahip bir coğrafyadır. Alandaki bu potansiyelin kullanılması, alana özgü ve tarihi miras niteliğindeki durumların kaybolmadan korunması bir zorunluluktur.

Şekil 1. Gündül İlçesi (Google Earth, 2019)

Şekil 2. Gündül İlçesi konumu (Google Maps, 2019)

Geleneksel mimari miras; teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle mimari yönden hızla çeşitliliğini yitiren dünyada, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapıım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir (ICOMOS, 2013). Gündül, Anadolu geleneksel konut dokusunun görülebildiği bir ilçedir. Mevcutta, ilçedeki kültürel mirası koruma adına yapılan sağlıklılaştırma çalışmaları söz konusudur. Ancak alana dair daha kapsamlı çalışmaların gerçekleştirilmesi, tarihi miras niteliğindeki ve alana özgü yapıım teknikleri, malzemesi vb. olan yapıların rölöve ve restitüsyon çizimlerinin yapılması ve doğru koruma müdahalelerinin seçilmesi gerekmektedir. Gündül içinde ayrıcalıklı bulunan kütük evlerden bazılarında da ısınma problemi dolayısıyla cepheleri sıvananlar olmuştur (Ayaz, 2010, s. 74). Isınma problemi örneğinde olduğu gibi bir takım anlık sorunlar için getirilen çözümler neticesinde kültürel mirasımızın geri dönüşü olmayan kayıpları olabilmektedir.

Ahşap malzeme, ulaşılması daha kolay olduğu için ülkemizde en çok Karadeniz bölgesinde tercih edilmektedir. Karadeniz konut mimarisinde yaygın olarak kullanılan ahşap yığma tekniğinde; taş temelin üzerine üst üste kütüklerin yerleştirilmesiyle oluşturulur (Başkan, 2008,45). Bu yapıım sisteminde bütün iç ve dış duvarlar birlikte örülerek inşa edilir (Özgüner, 1970 aktaran; Güler, 2012, 42). Benzer örneklere rastlanan Gündül evleri için de söz konusu olan bu durum, Ankara'nın kuzeybatısında yer alması sebebiyle Karadeniz ikliminin ılıman ve yağışlı durumundan etkilenmesine ve ormanlık alanların oluşmasına bağlanabilir (Gümüşsuyu, 1968, s. 117). Bu çalışmada, İç Anadolu coğrafyası için ender örneklerden olan ahşap kütük cepheli yapıların Gündül İlçesindeki karakteristiklerini ve tipolojilerini aktarmak amaçlanmaktadır. Çalışmanın kapsamı ve yöntemi; saha çalışması ile ilçedeki ahşap kütük cepheli yapıların mahalle bazında belirlenmesi ve fotoğraflanması, yapıların hali hazır haritalarda işlenmesi, ahşap malzemenin cephelerdeki konumlarının ve yoğunluklarının ortaya koyulması, sonuçta ortaya çıkan verilerin tablo ve yazım diline aktarılması ile oluşturulmuştur.

LİTERATÜR

Literatür taramalarında Gündül bağlamında yapılmış çalışmaların fazla olmadığı görülmektedir. Bu durum, Ankara'ya yakın olan, kendine has yapıları ve malzeme kullanımı olan, ekolojik çeşitliliği ve doğal güzellikleri ile turistik öneme sahip Gündül İlçesi için olumsuz bir durumdur.

Gündül ilçesini mimarlık alanıyla ilişkili bir biçimde inceleyen iki makale ve bir tez vardır. Bunlardan biri, Gazi Üniversitesi yüksek lisans tezi olarak İlker Ayaz tarafından 2010 yılında hazırlanan “Ankara Gündül İlçesi Tarihi Kent Dokusunun İncelenmesi ve Koruma Sorunları” adlı bir çalışmadır. Çalışma, Gündül ilçesinin yapı dokusuna dair bir fikir vermektedir. Yapılan bir diğer çalışma ise yine Gazi Üniversitesi bünyesinde 2007 yılında gerçekleştirilen, Hülagü Kaplan tarafından yazılan “Kentsel Sit Alanı Bulunan Anadolu Kasabalarında Turizm Seçeneği Olarak Eko Turizm – Gündül Örneği” adlı makaledir. Bir diğer

Çalışma ise Necla Sırakaya'nın çalışması olan Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi 4. sayıda yayınlanan "Güdül İlçesi'nde Yerleşme ve Konut Tipleri" adlı makaledir. Yapılan alışmalar; Güdül İlçesindeki yapıların genel durumlarından ve ilçedeki geleneksel yapı tiplerinden bahsetmekte olup, yalnızca ahşap kütük cepheleri yapıların irdelendiği bir çalışma bulunmamaktadır. Bölge için endemik örneklerden olan bu yapıların belirlenmesi ve kaybolmadan korunmaları önem arz etmektedir.

GÜDÜL İLÇESİ

Ankara'nın 90 km kuzeybatısında yer alan ilçe Beypazarı ve Ayaş ilçelerine komşudur. Güdül çevresinde tarih öncesi çağlardan beri popüler bir yerleşke olduğu yönünde ciddi bulgulara rastlanmakta ve bugün hala bununla ilgili çalışmalar devam etmektedir. Bilinen tarihi kaynaklara göre ise M.. 2000 yıllarında Etiler'in burada hüküm sürdüğü tahmin edilmektedir. Hatta kayalardaki mağaraların Etiler döneminde kullanıldığı ne sürülmektedir. M.. 8. yüzyılda Friglerin buraya hakim olduğu tahmin edilmektedir. Güdül'n Romalılarca Hristiyanlığın yayılması döneminde kullandığı konusunda çeşitli bulgulara rastlanmıştır, hatta İn n diye bilinen bölgede mağara girişlerinde çeşitli hac işaretleri yer almaktadır. Yine Bizanslıların yaşadığına dair de çeşitli bilgiler yer almaktadır (Güdül Kaymakamlığı, 2019).

İlçe toplam nüfusu 8.050'dir (Güdül Kaymakamlığı, 2019). 13 mahallesi bulunmaktadır (Güdül Belediyesi, 2019). Ankara'nın en verimli ve yeşil kısmı kuzeybatıdaki ilçelerinden oluşan Ayaş-Bey-pazarı-Güdül genidir. Kirmir ayının içinde yer aldığı kimi zaman derin bir kanyon biçiminde olan Kirmir Vadisi ekosistemi içinde yaralan Güdül yerleşmesi ve çevresinin sahip olduğu mikroklimatik özellikler, doğal sit, zengin flora-fauna çeşitliliği, organik ürünler ile ekolojik açıdan önemli bir kaynaktır (Yalçıner Ercoşkun, 2007, s. 70). Bu nedenle bölgede tarım gelişmiştir ve üretilen ürünlerin ticareti yapılmakta, Ankara'daki pazarlara gönderilmektedir. Güdül'de ticaret arşı ve pazar yerinin olduğu bölgelerde yoğunluk kazanmaktadır.

Bölgede sosyal olanaklar sınırlıdır. Ancak yıl içinde çeşitli festivaller ve bayram kutlamalarıyla kent meydanında aktifleşmeler söz konusu olmaktadır.

Güdül'den Kirmir ayının geçiyor oluşu, bölgenin turizm konusunda gelişmesi için bir potansiyelinin oluşmasını sağlamaktadır. Çeşitli rekreasyon alanlarının meydana getirilmesi, turistik niteliği olan Güdül İnönü mağaralarının oluşu ve Ankara'ya yakınlığı sebepleri, Güdül' insanların hafta sonu zaman geçirmek için tercih edebilecekleri yerlerden birine dnştrmştir.

Güdül'de Yukarı Mahalle, Emirler Mahallesi, Aşağı Mahalle ve Yeni Mahalle olmak üzere 4 mahalle bulunmaktadır (şekil 3). Güdül, 1952 yılına kadar 3 mahalleden oluşmaktaydı. Bu tarihte ilk yerleşim alanı olan Emirler mahallesinde meydana gelen yangın sonucu, ahşap olan evlerin büyük bir bölümünün yanması, kuzeyde yeni bir mahallenin kurulmasına yol açmıştır (Sırakaya, 1993, s. 203). Kurulan bu yeni mahallede genellikle betonarme yapılar görülmektedir.

Şekil 3. Gündül İlçesi mahalleleri ve tescilli yapılar (Ayaz, 2010, s. 128)

Kültür Bakanlığı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca 27.06.1996 tarihinde kentsel sit alanı ilan edilen alan, yaklaşık 15 hektardır. Aşağı Mahalle, Emirler ve Yukarı Mahalle'nin bir bölümü kentsel sit alanını oluşturmaktadır. Geleneksel konut dokusu ve yerleşimin ticari merkezi bu alanda yer almaktadır. Yerleşik dokunun %60'ını oluşturan yapı yoğunluğu ve ticari merkez bu alanın önemini ve etkisini vurgulamaktadır. Sit alanı içerisindeki 380 yapının 47 adedi tek katlı, 257 adedi 2 katlı ve 76 adedi de 3 kat ve üzeri kat yüksekliğindedir (Ayaz, 2010, s. 26).

Gündül'de yapıların konumlanması organik bir biçimdedir ve ilçeden geçen dere, alanın organizasyonunda etkilidir. İlçede konut yükseklikleri genellikle 2 katlıdır. Tek katlı, 3-4 katlı yapılar da görülmektedir. Alanda anıtsal yapı olarak nitelendirilebilecek Çarşı, Aşağı Tevhid ve Emirler adlarında 3 adet cami bulunmaktadır.

İkisi anıtsal mimarlık örneği (cami), üçü çeşme olmak üzere, tescilli 45 yapıdan 32 adedi kentsel sit alanı içerisinde (Kaplan, 2007, s. 486). Ticaret dokusu sayılabilecek Leblebiciler Sokak'ta 13 adet tescilli bina bulunmaktadır (Şekil 4). Bu ticaret yapılarının tavan döşeme ve cepheleri ahşaptır ve yenileme yapılmıştır (Ayaz, 2010, s. 17).

Şekil 4. Leblebiciler Sokak kuzey cephe, Tescilli

Makaleye konu olan 45 adet ahşap kütük cepheli yapılardan sadece 10 tanesi tescilli yapılar arasındadır. Ayrıca ticaret dokusu olan Leblebiciler Sokak'ta ahşap yapıların bir kısmının tescillendiği görülürken aynı nitelikte ve benzer mimari durumdaki yapıların tescillenmediği (Şekil 5), bu durumun bölgesel kalkınma için avantajlı pozisyonları üretebilecek bir ticaret dokusu için olumsuz bir etken olduğu söylenebilir. Geçmişte önemli bir ticaret alanı durumundaki bu sokaktaki yapıların, dış etkenlerden hasar görmeden ve bozulmadan bütüncül koruma yaklaşımlarıyla korunması gerekmektedir.

Şekil 5. Leblebiciler Sokaktaki yapılarla aynı nitelikteki tescillenmemiş yapılar

GÜDÜL İLÇESİ MİMARİ YAPILAR

Yapı temellerinde ve su basmanlarda doğal taş kullanılmıştır (Şekil 6). Çoğunlukla moloz taş, sınırlı sayıda birkaç örnekte ise kesme taş kullanımı görülmektedir. Giriş-servis hatları, taşıyıcı olarak ahşap hatılların kullanıldığı, kerpiç malzeme ile yapılmıştır. Yapının komşu yapıyla bitişik beden duvarları, taşıyıcı olarak düzenlenmiş ahşap hatıllı kerpiç duvarlardır. Genişlikleri yaklaşık 1 metredir. Üst katta özellikle n cephede ahşapı gövde (kütük) ve yanak olarak kullanmak yaygındır. Ara katların bazı binalarda kerpiç, bazılarında ahşap olmasına karşın,

yaşam katı olan üst kat genellikle ahşaptır (Envanter No:10, Tescilli Şekil 7. Envanter No:27 Şekil 8. Ahşap çatkısı açıkta olan bir yapı). Ahşap kütüklerin yer düzlemine koşut veya dik biçimde, iskelet dikmeleri arasında yerleştirilmesiyle oluşan, bazıları basit payanda, bazıları işlemeli konsol üzerinde yer alan geniş çıkmalar Gündül evlerinin vernaküler mimarisini tamamlayarak yansıtan özelliktedir (Kiper ve Ark, 1997 aktaran; Ayaz, 2010, s. 26-27).

Şekil 6. Envanter No:10, Tescilli

Şekil 7. Envanter No:27

Şekil 8. Ahşap çatkısı açıkta olan bir yapı

Gündül'deki mimari dil, alana yakın olan Beypazarı ilçesindeki yapılarla benzerlik gösterdiği gibi farklılaşmaları da söz konusudur. Yapılar iki ilçede de genellikle iki ya da üç katlıdır. Ahşap, taş, tuğla ve kerpiç malzeme kullanımı yaygındır. İki katlı yapıların ilk katı genellikle taş, ahşap strüktür-tuğla ya da ahşap strüktür-kerpiç birlikteliği ile kurgulanırken üst katlarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Evlerin temelinde 2-2,5 metre yüksekliğinde taştan örülmüş duvarlar bulunmaktadır. Evlerin giriş kapısı burada yer almaktadır. Ahşap iskelet bu duvar üzerine oturtulmuş olup, araları taş veya kerpiçle doldurulmuştur (Sırakaya, 1993, s. 199). Ahşap çatkılı yapılarda çatkayı oluşturan dikme araları kerpiç, tuğla veya ahşap gibi malzemeler ile doldurulur. Bazı yapılarda ahşap çatkısı açıkta bırakılırken özellikle kerpiç dolgu ahşap çatkısı geleneksel konutlar sıvanmıştır (Ayaz, 2010, s. 35) (Envanter No:10, Tescilli Şekil 7. Envanter No:27 Şekil 8. Ahşap çatkısı açıkta olan bir yapı).

Bu çalışmada, bölgeye has bir kimlik getiren ve kütüklerle oluşturulan ve sıvanmamış vaziyette olan ahşap cephe yapıları üzerinde durulacaktır. İç Anadolu coğrafyası için çok fazla görülmeyen bu yapılar, Gündül'de yapı tipolojileri incelendiğinde önemli bir yere sahiptir.

Konutlar Ankara'nın diğer ilçelerinden örneğin ilgi çeken Beypazarı evlerinden farklılık göstermektedir. Kuzeyde Bolu Ormanlarının varlığı nedeniyle ve Karadeniz etkisiyle ahşap kullanımı farklıdır. Gri ahşap kütükler çıkmalarda kendini göstermektedir. Beypazarı evleri kentsel geleneksel dokuya örnek iken Gündül mimarisi kırsal dokuya örnektir ve bu nedenle özgünlerdir (Ayaz, 2010, s. 77).

GÜDÜL İLÇESİ AHŞAP KÜTÜK CEPHELİ YAPILAR

Gündül'de ahşap kütük cephe tipolojisinde yapıların kurgulanmış olmasının farklı sebepleri olabilir. Bunlardan ilki, alanın coğrafyası itibarıyla ikliminin Karadeniz iklimine yakınlığı dolayısıyla kolay ulaşılan malzeme kullanımı olduğu düşünülmektedir. Bir diğer sebep olarak, tipolojinin oluşumunda sosyal bir etken olan, aynı coğrafyada yaşayan halkın birbiriyle etkileşimi, birbirlerinden görerek birtakım teknikleri uygulaması söylenebilir. Yani özellikle kırsal alanda yaşayan insanların, komşusunun uygulamış olduğu bir yapı tekniğini, malzemeyi belki aynı ustalara yaptırmak suretiyle uygulaması olağandır. Ancak bu durum bildiğimiz

anlamda bir tip projesi ile üretilmiş yapı bütününden farklıdır. Çünkü her bireyin kendine özgü yaklaşımı, konutunda özel olarak istediği plan şeması ya da herkesin kendi işlevsel kullanımına yönelik tasarım yaklaşımları geliştirmesi olağandır.

Çok katlı yapıların zemin katlarında ahşabın zemin ile temasını engellemek amacıyla taş malzeme kullanılmıştır. Bu yapılar iki farklı yapım sistemiyle kurgulanmıştır. Bunların ilkinde su basman kotuna kadar taş malzeme kullanılmış, ardından ahşap hatıl atılarak taş malzeme kullanımına devam edilmiş ve üzeri kerpiç ile sıvanmıştır (Şekil 6). İkinci tip ise zemin katın tamamen taş malzeme ile kurgulandığı yapı tipidir (Envanter No:10, Tescilli Şekil 7. Envanter No:27 Şekil 8. Ahşap çatkısı açıkta olan bir yapı). Bu tipte de malzeme araları yaklaşık 1.20 metre aralıklarla ahşap hatıl atılmıştır. Ahşapların bir araya getirilişleri, kimi yapılarda ahşaptan masif bir cephe oluşturulacak şekilde kütükler birbirine çakılarak (Şekil 9), kimi yapılarda ahşaplar arası tuğla dolgu yapılarak oluşturulmuştur (Şekil 10).

Şekil 9. Üst katın tamamı ahşap kütük olan tip, Envanter No:3, Tescilli

Şekil 10. Üst katı tuğla-ahşap olan tip

Bu çalışmaya konu olan, cephesinde tamamen ahşap kütük malzeme kullanılmış olan yapılarda, malzemenin yapıda kaç cephede kullanıldığı incelenmiş ve harita üzerinde yapı cephelerine işlenmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Ahşap kütük cephelerin konumları

Buna göre, incelenen yapıların 16 adedinin (%38,09) 1 cephesi, 14 adedinin (%33,33) 2 cephesi, 12 adedinin (%28,57) 3 cephesi ahşap kütük malzeme ile kurgulanmıştır. Bu yapıların Envanter Numarası 2, 10, 20, 21, 23, 24 ve 39 olan 7 adet yapının üzerinde kısmi olarak sıva kalıntıları tespit edilmektedir. Bu yapılardan 10 ve 39 envanter numaralı yapılar hariç diğer yapıların kuzey cephesinde sıva kalıntılarının görülüyor olması, daha çok kuzey cephede söz konusu olan ısı probleminin olabileceği düşünülmektedir. Mahallelerdeki dağılımlara baktığımızda büyük oranda Emirler Mahallesi'nde bu tip yapıların görüldüğü anlaşılmaktadır (Tablo 1). Ayrıca dere boyu cephelerin sıvanması ya da belirli bir sokağın ahşap kütük ile kurgulanması gibi bütüncül bir karara ulaştıracak tipolojik bir yaklaşım gözlenmemektedir. Ayrıca ahşap malzeme her yapıda farklı cephesinde görülmektedir. Bu durumların sebepleri araştırılmalıdır.

Tablo 1. Mahallelerde bulunan cephesi ahşap malzemeli yapı sayıları

Cephe Tipolojisi	Toplam Adet Ve Yüzde	Bulunduğu Mahalleler
1 Cephesi Ahşap Kütük Malzeme	16 adet - %38,09	Yukarı Mahalle (4 adet) Aşağı Mahalle (1 adet) Emirler Mahallesi (11 adet)
2 Cephesi Ahşap Kütük Malzeme	14 adet - %33,33	Yukarı Mahalle (6 adet) Aşağı Mahalle (3 adet) Emirler Mahallesi (5 adet)
3 Cephesi Ahşap Kütük Malzeme	12 adet - %28,57	Yukarı Mahalle (1 adet) Aşağı Mahalle (5 adet) Emirler Mahallesi (6 adet)

Gündül ilçesinde mevcutta 42 adet cephesi ahşap kütük ile kurgulanmış yapı bulunmaktadır. Bu yapıların 10 adedi tescillenmiştir. 10 tescilli yapının envanter numaraları ve günümüzdeki durumlarını gösterir fotoğraflar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ahşap Kütük Cephe Tescilli Yapılar

AHŞAP KÜTÜK CEPHELİ VE TESCİLLİ YAPILAR

Envanter No:1	Envanter No:3	Envanter No:4	Envanter No:5	Envanter No:6

Envanter No:8	Envanter No:10	Envanter No:12	Envanter No:29	Envanter No:40

Tescilli yapıların bir kısmı, bakımsızlık ve fiziksel şartlar sebebiyle hasar görmüş vaziyettedir. Yapıların ilçe içindeki konumları ve hasar durumları Şekil 12’de gösterilmiştir.

Şekil 12. Yapıların ilçe içindeki konumları ve hasar durumları

Alanda incelenen yapılardan kimi terk edilmiş vaziyette bırakılırken bir kısmı onarım görmüştür. Yapıların 19 adedi (%45) iki katlı, 19 adedi (%45) üç katlı, 2 adedi (% 4,7) dört katlıdır. 2 adet (%2,4) yapı harabe durumunda olduğundan bu yapıların iki katlarının üzeri tespit edilememektedir. Harabe durumunda 4 adet (%9,5) yapı vardır. Terkedilmiş 16 adet (%38) yapı vardır. İyi durumda olan ve kullanılmakta olan 22 adet (%52,3) yapı vardır (Tablo 3).

Tablo 3. Yapıların hasar durumları

Envanter No	Kat Sayısı	Durumu	Envanter No	Kat Sayısı	Durumu
1-Tescilli	4	Terkedilmiş	22	2	İyi durumda
2	2	Terkedilmiş	23	2	Terkedilmiş
3-Tescilli	3	İyi durumda	24	2	Terkedilmiş
4-Tescilli	2	İyi durumda	25	2	Terkedilmiş
5-Tescilli	3	İyi durumda	26	2	İyi durumda
6-Tescilli	3	İyi durumda	27	2	İyi durumda
7	2+Tespit Edilemiyor	Harabe	28	2	İyi durumda
8-Tescilli	3	Terkedilmiş	29-Tescilli	2	İyi durumda
9	2+Tespit Edilemiyor	Harabe	30	3	İyi durumda
10-Tescilli	2	Terkedilmiş	31	3	İyi durumda
11	3	Harabe	32	3	İyi durumda
12-Tescilli	3	İyi durumda	33	3	Terkedilmiş
13	3	Terkedilmiş	34	3	Terkedilmiş
14	2	Terkedilmiş	35	2	Terkedilmiş
15	3	İyi durumda	36	2	İyi durumda
16	3	İyi durumda	37	4	İyi durumda
17	2	Harabe	38	2	Terkedilmiş
18	3	Terkedilmiş	39	2	İyi durumda
19	2	İyi durumda	40-Tescilli	3	İyi durumda
20	2	Terkedilmiş	41	3	İyi durumda
21	3	Terkedilmiş	42	3	İyi durumda

Çalışmaya konu olan ahşap kütük cephe yapıları toplamda 42 adettir. Bu yapıları cephedeki ahşap malzemenin durumuna, taşıyıcı sistemin bir parçası olan döşeme kirişlerinin cepheden okunup okunmamasına, çıkma durumlarına ve payanda kullanımlarına göre sınıflandırmak mümkündür (Tablo 4).

Tablo 4. Güdül İlçesi ahşap kütük cephe yapılarının durumları

A.En az bir cephesinin tamamında ahşap kütük cepheli olan yapılar (33)			B. Cephelerinde kısmi olarak ahşap kütük tespit edilen yapılar (8)		
A.1. Ahşap kütük cephesi sıvanmamış olan yapılar (26)		A.2.Ahşap kütük cephesinde kısmi sıva tespit edilen yapılar (7)			
A.1.1. Döşeme kirişleri görünmeyen yapılar (8)	A.1.2. Sadece ana döşeme kirişleri görünen yapılar (8)	A.1.3.Döşeme kirişlerinin tamamı görünenler (10)	A.2.2. Sadece ana döşeme kirişleri görünen yapılar(3)	A.2.3.Döşeme kirişlerinin tamamı görünenler (4)	B.1. Döşeme kirişleri görünmeyen yapılar
					B.2. Sadece ana döşeme kirişleri görünen (2)
					B.3.Döşeme kirişlerinin tamamı görünenler (4)

Envanter No	A.1.1.1.Çıkmalı (4)	A.1.1.2. Çıkmasız (4)	A.1.2.1. Çıkmalı (4)	A.1.2.2 Çıkmasız (4)	A.1.3.1 Çıkmalı (9)	A.1.3.2 Çıkmasız (1)	A.2.2. Çıkmalı (2)	A.2.2.2 Çıkmasız (1)	A.2.3.1 Çıkmalı (3)	A.2.3.2 Çıkmasız (1)	B.1.2. Çıkmasız (2)	B.2.1.Çıkmalı (2)	B.3.1. Çıkmalı (3)	B.3.2. Çıkmasız (1)
	8-13-29-41	7-14-18-38	17-26-33-34	11-30-31-32	1-4-6-25-27-35-36-40-42	37	2-10	24	20-21-39	23	12-22	3-5	15-19-28	16

İncelenen yapıların, cephe tipolojilerinin iki gruba ayrıldığı gözlemlenmektedir. Bu sınıflandırma, yapıların cephelerindeki ahşap malzemenin konumu, sürekliliği ve üzerinde sıva bulundurup bulundurmamasına göre oluşturulmuştur. Buna göre bu iki grup; en az bir cephesinin tamamında ahşap kütük cephe olan yapılar ve cephelerinde kısmi olarak ahşap kütük cephe tespit edilen yapılardır. İlk gruptaki yapılar incelendiğinde, kimi yapıların üzerinde kısmi olarak sıva kalıntıları tespit edilebilirken, kimi yapıların tamamen sıvasız olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 13).

Şekil 13. Yapıların cephe durumuna göre sınıflandırılması

A. En az bir cephesinin tamamı ahşap kütük olan yapılar:

Çalışmaya konu olan ahşap kütük cephe yapıların bu grubunda toplam 34 (%80,95) adet yapı bulunmaktadır. Bu yapıların, bir veya birden çok cephesinin tamamında ahşap malzeme kullanımı görülmektedir. Bu gruptaki yapılar, ahşap cephesinin sıvanıp sıvanmamasına göre ikiye ayrılmıştır.

A.1. Ahşap kütük cephesi sıvanmamış olan yapılar:

Bu bölümdeki yapıların ahşap cepheleri olduğu gibi dışarıdan okunabilmektedir ve üzerinde herhangi bir sıva kalıntısı tespit edilmemektedir. Yapılarda ahşap malzemenin bir araya gelişleri ve çatki sistemleri farklılıklar göstermektedir. Toplam 27 (%64,28) adet yapı bu gruptadır.

A.2. Ahşap kütük cephesinde kısmi sıva tespit edilen yapılar:

Bu bölümdeki yapıların ahşap cephelerinde kısmi olarak sıva kullanımı tespit edilmektedir. 7 adet (%16,60) yapı bu gruptadır (Envanter No: 2, 10, 20, 21, 23, 24, 39), (Tablo 5).

Tablo 5. Cephelerinde kısmi olarak sıva tespit edilen yapılar

Envanter No:2	Envanter No:10 (Tescilli)	Envanter No:20	Envanter No:21	Envanter No:23	Envanter No:24	Envanter No:39

B. Cephelerinde kısmi olarak ahşap kütük tespit edilen yapılar

Bu grupta toplam 8 adet (%19,04) yapı bulunmaktadır (Envanter No:3, 5, 12, 15, 16, 19, 22, 28). Bu gruptaki yapıların da cephelerinde ahşap malzeme kullanımı görülmektedir. Ancak bu kullanımda, yapıların bir cephesinin tamamı ahşap olabildiği gibi ayrıca başka bir cephesinde kısmi olarak ahşap kullanımı da görülmektedir. Dışarıdan ahşap malzeme görülmeyen kısım ise 5 adet yapıda sıvanmıştır (Envanter No: 3, 5, 12, 15, 16). 3 adet yapıda da ahşap strüktür ile oluşturulan cephe farklı malzeme ile dolgu yapılmıştır (Envanter No: 19, 22, 28), (Tablo 6).

Tablo 6. Cephelerinde kısmi olarak ahşap kütük tespit edilen yapıların durumları

Cephelerinde kısmi olarak ahşap kütük tespit edilen yapılar							
Tamamı ahşap görülmeyen cephesi sıvananlar					Tamamı ahşap görülmeyen cephesinde dolgu malzemesi kullanılanlar

Envanter No:3 (Tescilli)	Envanter No:5 (Tescilli)	Envanter No:12 (Tescilli)	Envanter No:15	Envanter No:16	Envanter No:19	Envanter No:22	Envanter No:28

Döşeme kirişleri geleneksel ahşap konutların strüktürel sistemlerinde önemli yer tutmaktadır. Güdül ilçesindeki ahşap kütüklü yapıların döşeme kirişlerinin cepheye olan yansımaları üzerinden bir değerlendirme yaptığımızda 3 farklı durum ortaya çıkmaktadır. Buna göre bütün döşeme kirişleri cephede tespit edilebilen yapılar ön plana çıkarken, sadece ana kirişleri görünen ve döşeme kirişleri cepheden görünmeyen yapıların da varlığı tespit edilmektedir (Şekil 14).

Şekil 14. 41 adet yapının döşeme kirişleri, çıkma ve payanda durumları

B.1. Döşeme kirişleri görünmeyen yapılar:

Bu gruptaki yapıların döşeme kirişleri dışarıdan okunamamaktadır (bkz. Şekil 12). Toplamda 10 adet yapı (%23,80) bu gruptadır (Envanter No: 7, 8, 12, 13, 14, 18, 22, 29, 38, 41). Ayrıca bu 10 adet yapının 6 adedi çıkmasızdır (Envanter No: 7, 12, 14, 18, 22, 38). 4 adedinde ise çıkma görülmektedir (Envanter No:8, 13, 29, 41), (Şekil 15).

Şekil 15. Döşeme kirişleri görünmeyen bir yapı, Envanter No:18

B.2. Sadece ana döşeme kirişleri görünen yapılar:

Bu gruptaki yapıların döşemelerindeki ana kirişler dışarıdan okunabilmektedir (Şekil 16). 14 adet yapı (%33,30) bu gruptadır (Envanter No:2, 3, 5, 9, 10, 11, 17, 24, 26, 30, 31, 33,34). Bu gruptaki yapılardan 8 adedi çıkmalıdır (Envanter No:2, 3, 5, 10, 17, 26, 33, 34), 5 adedi çıkmasızdır (Envanter No:11, 24, 30, 31, 32). 9 envanter numaralı yapı ise harabe durumunda olduğundan çıkma durumu okunamamaktadır.

Şekil 16. Sadece ana döşeme kirişleri görünen bir yapı, Envanter No:32

B.3. Döşeme kirişlerinin tamamı görünenler:

Bu gruptaki yapıların döşeme kirişlerinin tamamı dışarıdan okunabilmektedir (Şekil 17). 18 adet yapı (%42,85) bu gruptadır (Envanter No: 1, 4, 6, 15, 16, 19, 20, 21, 23, 25, 27, 28, 35, 36, 37, 39, 40, 42). Bu gruptaki yapıların 15 adedi çıkmalı (Envanter No:1, 4, 6, 15, 19, 20, 21, 25, 27, 28, 35, 36, 39, 40, 42), 3 adedi çıkmasızdır (Envanter No:16, 23, 37).

Şekil 17. Döşeme kirişlerinin tamamı görünen bir yapı, Envanter No:35

Yapıların çıkma durumlarını incelediğimizde ise 14 adet yapının (%33,30) çıkmasız, 27 adet yapının (%64,28) çıkmalı olduğu gözlenmektedir. Yapılardaki çıkmalar genel olarak yapı cepheleri boyunca olmaktadır. Yalnızca 1 adet yapıda (Envanter No:3) kısmi olarak çıkma görülmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Çıkma durumlarına göre yapılar

Çıkma durumlarına göre yapılar		
Çıkmalı	Çıkmasız yapılardan biri	
Yapı cephesi boyunca çıkmalı yapılardan biri	Yapı cephesinde kısmi çıkmalı yapılardan biri	
Envanter No: 26	Envanter No: 3	Envanter No: 14

Yapıların kat sayılarına göre çıkmanın olduğu katlar da farklılıklar göstermektedir. Genellikle yapıların en üst katlarında çıkma görülür. Ancak 13 ve 21 envanter numaralı yapılarda çıkma ikinci katlarından itibaren çıkma oluşup iki kat boyunca devam etmektedir (Şekil 18. Envanter No:13 Şekil 19. Envanter No:15 Şekil 20. Envanter No:21). Fakat 15 envanter numaralı yapının zemin katın üzerinde ve ara katında da çıkma olup her iki katın çıkması boyutları ve çıkma biçimi açısından farklı şekillenmektedir (Şekil 18. Envanter No:13 Şekil 19. Envanter No:15 Şekil 20. Envanter No:21).

Şekil 18. Envanter No:13

Şekil 19. Envanter No:15

Şekil 20. Envanter No:21

Envanter numarası 15 olan yapıda farklı bir çıkma durumu gözlenmektedir. Kiriş durumundaki ahşapların kademe kademe yapıya doğru çekildiği görülmektedir. Alan için endemik bir örnek olan bu yapı kullanılmakta olup tescilsizdir. Ayrıca bu yapının iki katında da çıkma söz konusudur (Şekil 18. Envanter No:13 Şekil 19. Envanter No:15 Şekil 20. Envanter No:21).

İncelenen yapıların payanda durumları da farklılıklar göstermektedir. Payandalar, yapılarda strüktürel sistemin bir parçası olarak kullanılmaktadır ve cephede belirli aralıklarla tekrarlanmaktadır. Çıkmasız olan cephelerde payanda kullanımı görülmezken, çıkmalı olan cepheler payandalı ya da payandasız olabilmektedir. Yapıların cephelerini süsleme aracı olarak da kullanılan payandaların bu işlevi Güdül İlçesi ahşap kütük cepheli olan yapılarda da görülmektedir.

İncelenen 42 adet yapının büyük çoğunluğunda payanda kullanılmamıştır. 28 adet yapı (%68,3) bu durumdadır. Payandalı olan ise 13 adet yapı (%31,7) tespit edilmiştir. 1 adet yapı harabe durumunda olduğundan çıkma ve payanda durumu tespit edilememektedir (Envanter No:9). Payandaların kullanım biçimleri ve boyutları farklılıklar arz etmektedir. Payandalı yapıları kendi içinde sınıflandırırken payanda boyutlarının yapıların büyüklükleriyle olan oranları en önemli kıstas olmaktadır. Buna göre bu yapıların payandalarını; kısa uzunlukta, orta uzunlukta ve uzun payandalı olarak sınıflandırmak mümkündür (Şekil 21). Kısa uzunlukta payandalar; maksimum 90 cm civarında, orta uzunlukta payandalar; 90 cm ila 150 cm civarında, uzun payandalar ise; 150 cm ila 250 cm civarında olmaktadır. Ayrıca payandalar tek bir ahşap malzeme ile kurgulanabildiği gibi iki elemanlı payandalar da görülmektedir. Buna göre;

Payanda durumuna göre yapılar (13)		
Kısa payandalı (6)	Orta payandalı (4)	Uzun payandalı (3)
Tek elemanlı (4) Envanter No:1,3, 20,33	Tek elemanlı (4) Envanter No:4,13, 19,28	Tek elemanlı (2) Envanter No:21, 42
Özel payandalı (2) Envanter No:8,29		Çift elemanlı (1) Envanter No:25

Şekil 21. Payanda durumuna göre yapılar

Kısa uzunlukta payandalı ve tek elemanlı 4 adet (Envanter No:1, 3, 20, 33), kısa uzunlukta özel-süslemeli payandalı 2 adet (Envanter No: 8, 29), orta uzunlukta payandalı ve tek elemanlı 4 adet (Envanter No: 4, 13, 19, 28), uzun payandalı ve tek elemanlı 2 adet (Envanter No: 21, 42) uzun payandalı ve çift elemanlı 1 adet yapı bulunmaktadır (Envanter No:25), (Tablo 8).

Tablo 8. Payanda durumuna göre yapılar

Kısa payandalı	Tek elemanlı
		Envanter No:1 (Tescilli)	Envanter No:3 (Tescilli)	Envanter No:20	Envanter No:33

	Özel payandalı
		Envanter No:8 (Tescilli)	Envanter No:29 (Tescilli)		
Orta payandalı	Tek elemanlı
		Envanter No:4 (Tescilli)	Envanter No:13	Envanter No:19	Envanter No:28
Uzun payandalı	Tek elemanlı
		Envanter No:21	Envanter No:42		
		Çift elemanlı
		Envanter No:25			

Envanter numarası 8 olan yapı özel-süslemeli payandaya sahiptir. Ayrıca cephesinde renk kullanımı, pencere kesitlerinin diğer yapılara göre farklılığı gözlenmektedir. Konutlarda genellikle dörtgen kesitli pencerelerin kullanıldığı Güdül İlçesindeki bu yapıda, 2. kat pencerelerinin kemer biçiminde olduğu görülmektedir. Ayrıca cephedeki ahşap malzemenin mavi renk ile boyanmış olduğu ve payandalarının da özel-süslemeli biçimde kullanıldığı görülmektedir. Tescilli bir yapı olup Güdül için endemik örneklerdendir. Envanter numarası 29 olan yapıda tescilli olan yapılardandır ve özel-süslemeli payanda kullanılmıştır (Tablo 8).

Ahşap kütük cephe yapıların pencere üzerindeki lentolarının cepheye yansımaları da farklılıklar göstermektedir. Yapılarda açıklık geçmek için kullanılan bu sistem oldukça önemlidir ve pencere boyutlarını etkilemektedir. Pencere üzeri lentoları cephede görünen 25 adet yapı (%59,52) vardır (Tablo 9). Pencere üzeri lentoları cephede görünmeyen 15 adet yapı (%35,71) vardır. Lentoların kullanıldığı yerler ve boyutları incelendiğinde kimi yapıların pencere kesitlerinde sonradan yapılan değişiklikler tespit edilebilmektedir.

Tablo 9. Pencere altı-üstü ahşap malzeme durumlarına göre yapılar

Pencere Görseli
Pencere Özelliği	Pencere üzerinde lentoların görüldüğü tip	Pencere üzerinde lentoların görülmediği tip	Pencere altında ahşap malzemenin yönünün değiştiği tip

Ahşap kütük cephe yapılar da cephede belli bir ritimle ve yönde devam eden ahşap malzeme kimi yapıların pencere altında yön değiştirmiştir. Pencere altında ahşabın yöne değişen 5 adet yapı vardır. İstisnai olarak 3 yapının hem pencere üzeri lentoları görünmekte ve pencere altı ahşabın yönü değişmektedir. Bu yapıların envanter numaraları; 33, 38, 10'dur (Tablo 10).

Tablo 10. Hem pencere üzeri lentoları görünen hem de pencere altı ahşap malzemenin yönü değişen yapılar

Envanter No:10 (Tescilli)	Envanter No:33	Envanter No:38

SONUÇ

Yerleşkenin kendine özgü kimliğini oluşturması bakımından ahşap kütük cephe yapıların ilçe için büyük önemi vardır. Yapıların her biri, cephe dillerindeki hareket ve yöreye özgü çözümlerle geleneksel dokuyu oluşturmaktadır. Yapıların bir kısmının çeşitli sebeplerle terk edilmiş vaziyette olması ve sonrasında harabeye dönüşmeleri, kültürel mirasımızın kaybının üzücü bir örneğidir.

Ayaz'ın 2010 yılında yaptığı çalışmada fotoğraflamış olduğu yapıların bir kısmının, günümüzdeki durumları Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11. Yapıların 2010 ve 2018 yılındaki durumları

2010 Yılı	2018 Yılı	2010 Yılı	2018 Yılı

Envanter No:1		Envanter No:31

Envanter No:3	Envanter No:32

Envanter No:4	Envanter No:40

Envanter No:26	Envanter No:43

Envanter No:30	Envanter No:44

Güdül içinde ayrıcalıklı bulunan kütük evlerden bazılarında da ısınma problemi dolayısıyla cepheleri sıvananlar olmuştur. Tablo 11'deki envanter numarası 43 ve 44 olan yapılar da bu duruma bir örnektir. Ayaz'ın çalışmasında görüldüğü gibi 2010 yılında ahşap cepheler okunurken bu yapılar sıvanmıştır. Benzer şekilde Şekil 22'de de görüldüğü gibi sıvalı olan kimi yapıların da kütük cepmeli olduğu tespit edilmiştir. Bu tip durumlarla, tarihi miras oluşturan ve yöreye özgü mimari detaylar barındıran yapıların gelecek nesillere ulaşmadan yok olmaktadır. Bu yapıların, doğru yöntemlerle koruma ve restorasyon çalışmalarının bağlamına uygun bir biçimde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 22. Sıvalı olan kimi yapılarda ahşap kütük cephelidir

Alanın kentsel ölçekteki tescilli yapı sayısının, başka pek çok nitelikli yapının mevcut olduğu düşünüldüğünde yetersiz olduğu görülmektedir. Envanter numarası 15, 21, 28, 41, 42 olan yapıların acilen tescillenmesi gerekmektedir. Gelecekte yeni yapılaşma ve çeşitli onarım faaliyetleri ile ahşap kütük cepheli yapılar alanda okunamayacak duruma gelebilir. Alanda hızla detaylı tespit ve değerlendirme çalışmalarının yapılması ve bölgesel korunmaya gidilmesi gerekmektedir. Yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon çalışmaları sırasında, belirlenen koruma yaklaşımı ile kimi yapılara yeni işlevler önerilecekse de yapılar ve alan için en uygun işlevler tercih edilmelidir. Yeni bir etkinlik getirilmeden önce, ondan yararlanacak olanların sayısının, kullanım sresinin, mevcut işlevlerle uyumunun ve geleneksel yerel faaliyetlere etkisinin ne olacağının değerlendirilmesi gerekir (Valetta Tüzüğü, 2011, 4).

Aşağıda yer alan Şekil 23’de çalışmaya konu olan 42 adet yapı görülmektedir (Envanter numaralandırması bizim tarafımızdan oluşturulmuş olup ahşap kütük cepheli ve tescilli olan yapılar 10 adettir ve envanter numaraları 1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 29, 40’dır).

Şekil 23. Çalışmaya konu olan yapılar

KAYNAKÇA

Ayaz, İlkey, (2010), Ankara Güdül İlçesi Tarihi Kent Dokusunun İncelenmesi ve Koruma Sorunları, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Başkan, Seyfi (2008), “Geleneksel Karadeniz Evleri, Erdem, (52), 41-90.

Google Earth, Google Earth, earth.google.com/web/

Google Haritalar, Google Maps, www.google.com/maps/

Güdül, T.C. Ankara Valiliği, www.ankara.gov.tr/gudul

Güdül Belediyesi, Güdül Belediyesi, gudul.bel.tr

Güdül Kaymakamlığı, Güdül Kaymakamlığı, www.gudul.gov.tr

Güler, Koray, (2012), Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi rneklerinden Rize-Fındıklı Aydınöğlu Evi Restorasyon Projesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gümüşsuyu, İbrahim, (1968), “Ankara - Güdül Bölgesinin Orthoptera Faunası zerinde Sistematik Araştırmalar”, Bitki Koruma Bülteni, 8(2), s. 115-124.

Icomos Türkiye, (2013), Mimari Mirası Koruma Bildirgesi.

Kaplan, Hülagü, (2007), “Kentsel Sit Alanın Bulunan Anadolu Kasabalarında Turizm Seçeneği Olarak Eko Turizm-Güdül rneği”, Kent ve Bölge zerine Çalışmalar, Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi şehir ve Bölge Planlama Bölümü, s. 481-505. Ankara.

Sırakaya, Necla, (1993), “Güdül İlçesi’nde Yerleşme ve Konut Tipleri”, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 8(2), s. 481-505.

Valetta Tüzüğü, (2011)

Yalçın, Ercoşkun, zge, (2007), Sürdürülebilir Kent İçin Ekolojik-Teknolojik (Eko-Tek) Tasarım: Ankara Güdül rneği, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.